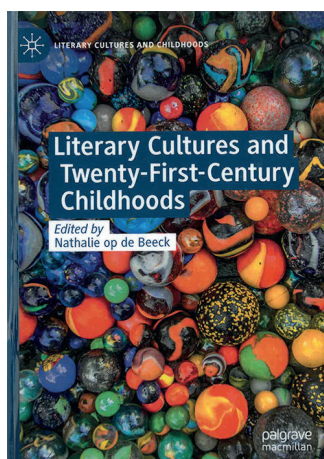

**NATHALIE OP DE BEECK (RED.)
LITERARY CULTURES
AND TWENTY-FIRST-
CENTURY CHILDHOODS**
Cham: Palgrave Macmillan, 2020 (279 s.)

Om vi såg på dagens samhälle med barnets blick, hur skulle då världen te sig? Projektet "Literary Cultures and Childhood" ställer sig den frågan genom att låta barn komma till tals över tid och rum. Syftet med projektet är att kritiskt reflektera över den roll barn har tillskrivits i den politiska debatten. Den här recenserade antologin *Literary Cultures and Twenty-First-Century Childhoods* (2020) är den tredje av de fyra antologier som projektet hittills resulterat i. Tillsammans sträcker dessa sig över en tidslinje från medeltiden fram till våra dagar. Titlarna lyder: *Literary Cultures and Medieval and Early Modern Childhoods* (2019), *Literary Cultures and Eighteenth-Century Childhoods* (2018), *Literary Cultures and Twentieth-Century Childhoods* (2020) och *Literary Cultures and Twenty-First-Century Childhoods* (2020). I fokus för denna recension står den sistnämnda av de fyra titlarna.

Antologierna kan läsas som ögonblicksbilder av sin samtid med siktet inställt på att identifiera föreställningar om barn. Detta ärende motiveras med att kön, etnicitet och klass som kulturellt konstruerade identitetskategorier har sin obestridda plats i litterär analys, medan just barn som gemensam tankeplats inte har ansetts vara en lika intressant kategori utanför specialområden som barnlitteraturstudier. Skribenterna ville råda bot på denna snedvridning. Detta försök har dock ställt dem inför vissa svårigheter. I sina försök att identifiera litterära barndomskulturer och föreställningar om barn har de tvingats navigera mellan kontroversiella åsikter. En nöd att knäcka är exempelvis huruvida det överhuvudtaget är möjligt att tala om barn som kategori. En annan är frågan om hur den helhet som ett gemensamt projekt förutsätter ska kunna skapas med så många oli-

ka infallsvinklar och breda texturval. Antologiskribenterna har dock bemästrat dessa svårigheter. Bidragen ger nämligen tillsammans en rätt så samlad bild utan att ge avkall på dess komplexitet. Många av antologibidragen är dessutom påfallande välskrivna.

Varje antologi är för enhetlighetens skull indelad i tydliga delteman. Dessa teman sträcker sig över ett vitt fält av discipliner, perioder och platser, från kulturanthropologi och folklöre till performativa studier och vetenskapshistoria, från anglosaxiska gravplatser till amerikanska före detta kolonier. *Literary Cultures and Twenty-First-Century Childhoods* är indelad i fyra teman. Dessa belyser i sin tur barns rättigheter och agentskap samt hur det är att växa upp i en posthumanistisk samtid. Bidragen undersöker barns rättigheter i litteratur och internationell politik samt barns potentiella subjektiva handlingsfrihet och -kraft: vilka förebilder som föreslås, de roller barn förmodas anta och barns roll i samtida politik. I denna recension tar jag endast upp ett urval av bokens bidrag.

Bokens första tema rör barns rättigheter och förebilder: "Children's Rights and Role Models". Det första bidraget i denna del är författat av Jonathan Todres, som ägnat sin forskning åt att skriva om barns rättigheter ur juridisk synvinkel. Todres ger röst åt nobelpristagaren Malala Yousafzai, så som hon framställs i samtida media. Han diskuterar hur Malala har blivit ett slags topos, en tankeplats att samlas kring. Topos står här inte för ett fast begrepp utan för något öppet och förhandlingsbart, ett välkänt motiv som hjälper till att strukturera vardagens samtal och diskussioner. Med dess hjälp kan vi reflektera över hur de sociala processer ser ut där föreställningar förhandlas och där vissa tolkningar premieras.

För mig blir Todres bidrag först särskilt intressant när han reflekterar över hur Malala har transformerats som en barnhjärte i litterära och bildbaserade berättelser, inklusive hennes egen självbiografi – som i sin tur finns tillgänglig både i en vuxenversion och i en förkortad version för unga läsare. Malala blir till en symbol för barns rätt till bildning och till den särskilda narrativa fantasi som litteraturläsning sägs förutsätta. Trots att hon numera är vuxen är bilden av henne fortfarande tonårsflickan som vågar trotsa talibaner och hävda flickors rätt till bildning och skönlitteratur. Den diskussion som förs kunde inte vara mer aktuell, också med tanke på den senare tidens utveckling. Nästa bidrag på temat tar också upp frågan om barns förebilder. Men medan Todres fokuserar på Malalas förebildsfunktion är Yasmine Motawy nyfiken på hur barn uppfattar dylika förebilder. I sitt bidrag utgår hon från sin forskning om arabisk barnlitteratur. Hon betonar att det visserligen finns gott om exempel på förebilder för barn

i samtida egyptisk barnlitteratur, men även om boktitlarna är många är det tydligt att dessa fiktiva barn håller sig inom utstakade normer och konventioner. Bidraget ger en välbalanserad och trovärdig bild av de diskuterade titlarna, som hon sätter in i ett ideologikritiskt sammanhang. För mig som inte är så förtrogen med – men mycket nyfiken på – samtida egyptisk barnlitteratur är hennes bidrag särskilt givande.

Med utgångspunkt i barns agentskap lyfter antologins andra del, "Social Justice and Diversity in Literature for Young Readers", frågor om etnicitet, kön och klass inom barnlitteratur. De första decennierna av det tjugoförsta århundradet har präglats av tekniska och organisatoriska innovationer som gör det möjligt för en gång marginaliserade grupper att bli hörda. I USA har en historiskt homogen barnlitteraturindustri successivt initierat mer inkluderande metoder för anställning och publicering. Sarah Park Dahlen diskuterar denna utveckling i en kortare historisk genomgång. Bidraget är viktigt, likväl stannar diskussionen på ytan eftersom hon försöker få med så mycket. Greppet kan dock motiveras med att bidraget inleder antologins andra del och därmed ska läsas som ett slags introduktion.

Derritt Mason reflekterar i sitt kapitel över hur föreställningar om genusöverskridande har förändrats över tid. Han tittar särskilt på Lesléa Newmans bilderbok *Heather Has Two Mommies* (1989) och dess redigerade och omillustrerade utgåva från 2015. Den omarbetade utgåvan utmärker sig genom att ge barnet mer utrymme bildmässigt. Det skapar utrymme för barnets huvudperson att stå i centrum samtidigt som den lesbiska relationen träder i bakgrunden. Mason menar intressant nog att utgåvan från 2015 representerar en anmärkningsvärd ontologisk förändring i dagens bilderböcker. Barnets funktion blir inte längre att förklara och normalisera samkönade relationer utan ställs självt i fokus.

I antologins tredje del, "Representing Youth, Claiming Identity, and Exercising Agency", avhandlas stereotyper och fördomar. Ett exempel på hur man kan ta sig an kritisk analys av det som tycks givet är Nina Christensens bidrag. Hon undersöker hur flickors utveckling skildras i bilderböcker och grafiska romaner. Hon ställer sig ytterst kritisk till den negativa ton i vilken flickors utveckling från barn till tonåring framställs i dessa berättelser. Flickors väg till att bli vuxna kvinnor beskrivs som farlig, komisk eller pinsam. Bidraget visar hur barn tvingas navigera i en visuell kultur av produktannonser, uppvisningar av kvinnokroppar och Barbie-dockor. Som Christensen påpekar är faran med denna normativa visuella kultur att den

befäster könsnormer och hotar flickors självbild. Bidraget är ett välkommet och ypperligt välskrivet bidrag till nordisk flickforskning.

I antologins avslutande del, "Coming of Age in the Anthropocene", diskuteras barnet mot bakgrund av dagens miljökris. Bidragen är ett försök att ge en samlad bild av hur klimatförändringar skildras i fakta och skönlitteratur. Gail F. Melson undersöker exempelvis utifrån ett barnpsykologiskt perspektiv relationen mellan barn och djur. Hon bygger vidare på sin egen forskning om barns biofil och ställer sig frågande till hur djur skildras i samtida barnlitteratur och mediekultur. Även Amy Ratelle närmar sig etiska frågor i sitt bidrag. Hon är kritisk till att dikotomin djur-människa fortfarande är aktuell i nutidens filmproduktion och efterlyser ett tydligare posthumanistiskt ställningstagande i samtida populärkultur för barn. Överlag målar skribenterna i antologins sista del upp en tämligen mörk bild av framtiden. Frågan som dröjer sig kvar efter att ha läst antologin blir i linje med denna hotbild inte bara hur barnet kommer att skildras i framtiden utan också huruvida det kommer att finnas en dylik framtid.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att jämfört med tidigare generationer tycks dagens barn måhända ha en starkare röst. Greta Thunberg blir ett exempel på den nya roll barn har kommit att spela i den samtida debatten. Att vuxna har börjat lyssna på barn kan tyckas positivt. Med det innebär samtidigt att det har blivit upp till det enskilda barnet att läxa upp världsledare. Detta nya agentskap innebär onekligen en förskjutning från att betrakta barn som underordnade i familj och samhälle – där de förväntas "synas men inte höras" – till att betrakta barn som aktörer med handlingsfrihet, som kan bidra till beslut om barnens egna liv. Skribenterna är eniga om att detta styrkta agentskap inte bör innebära att vi vuxna frånskriver oss vårt ansvar för framtida generationer. De utmanar oss att föreställa oss världen på nytt, tillsammans med våra barn.

*Lisa Källström
Lektor i retorik
Lunds universitet*